

MASARYKOVA UNIVERZITA

Právnická Fakulta

Katedra Právní teorie

Seminárna práca

Deliktná spôsobilosť a trestanie špecifických subjektov

Juraj Falt'an
2006/2007

Spôsobilosť k právam a povinnostiam

Spôsobilosť k právam a povinnostiam vzniká narodením a človeku nemôže byť odňatá. Zaniká až smrťou jedinca resp. prehlásením za mŕtveho.

Naproti tomu spôsobilosť k právnym úkonom majú len tie osoby, ktorých chovanie právo uzná za právne relevantné. Táto spôsobilosť vzniká v plnom rozsahu až dospelosťou, teda dovŕšením osemnásteho roku života. V určitých prípadoch aj uzavretím manželstva, ak má mladistvý povolenie od súdu. Preto mu spôsobilosť zostane aj po zániku manželstva prípadne prehlásením manželstva za neplatné. Mladiství majú spôsobilosť len k takým právnym úkonom, ktoré sú povahou primerané rozumovej a voľnej vyspelosti zodpovedajúce ich veku. (§ 9 Obč.Z.) Na rozdiel od spôsobilosti k právam a povinnostiam sa spôsobilosť k právnym úkonom dá zo zákona nielen obmedziť :

Ak fyzická osoba pre duševnú chorobu, ktorá nie je len prechodná, alebo pre nadmerné požívanie alkoholických nápojov, alebo omamných prostriedkov či jedov je schopná činiť len niektoré právne úkony, súd jej spôsobilosť k právnym úkonom obmedzí a rozsah obmedzenia v rozhodnutí určí (§10 odst. 2 Obč.Z.).

„ale aj zrušiť“ :

Ak fyzická osoba pre duševnú chorobu, ktorá nie je len prechodná, nie je vôbec schopná činiť právne úkony, súd ju spôsobilosti k právnym úkonom zbaví (§10 odst.1.Obč.Z.).

„prípadne navrátiť“:

Súd zbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti zmení alebo zruší, ak sa zmenia alebo odpadnú dôvody, ktoré k nej viedli (§10 odst.3 Obč.Z.).

Treba ju tiež rozlišovať na samotnú spôsobilosť k právnym úkonom a na spôsobilosť k zavineným protiprávnym úkonom.

Podľa §422 odst.1 Obč.Z. „Mladiství alebo ten, kto je postihnutý duševnou chorobou, zodpovedá za škody ním spôsobené, *ak je schopný ovládnuť svoje správanie a posúdiť jeho následky...*“ vidíme, že obe koncepcie nie sú úplne zhodné, preto je treba obe spôsobilosti posudzovať samostatne. Rovnako je to aj pri spôsobilosti právnickej osoby, ktorej sa budeme venovať viac hlavne v súvislosti s trestaním špecifických subjektov.

Deliktná spôsobilosť mladistvých

Deliktnú spôsobilosť chápeme ako spôsobilosť niesť následky svojho protiprávneho jednania. Pri splnení súhrnu podmienok vzniká trestná zodpovednosť páchatel'a, čím sa chápe povinnosť strpieť za páchatel'om spáchaný trestný čin trestným zákonom stanovené sankcie.

V plnom rozsahu sa nadobúda dospelosťou. U mladistvého sa spôsobilosť posúdi podľa vyššie zmieneného §422 odst.1 Obč.Z. Ak vyvolá nespôsobilosť vlastnou vinou je povinný nahradiť škodu. Osoba, majúca nad ním vykonávať dohľad, sa môže zbaviť zodpovednosti ak dokáže, že dohľad nezanedbala (svetlý moment).

Práve svetlý moment je rozhodujúci činiteľ, ktorý rozdeľuje spôsobilosť k právnym úkonom (nemožno skúmať svetlé momenty) od deliktnej spôsobilosti (možno skúmať).

Tým vznikajú 4 situácie:

- 1- Mladistvý bol deliktne spôsobilý a nebol zanedbaný dohľad => zodpovedá len mladistvý
- 2- Mladistvý bol deliktne spôsobilý a bol zanedbaný dohľad => zodpovedajú obaja (nerozdielne a súčasne)
- 3- Mladistvý nebol deliktne spôsobilý a bol zanedbaný dohľad => zodpovedá len dohliadajúca osoba

4- Mladistvý nebol deliktne spôsobilý a nebol zanedbaný dohľad => nezodpovedá ani jeden
 Ak vykonáva dohľad právnická osoba, podľa § 422 ods.3 Obč.Z., zodpovedá ako celok.
 Zodpovednosť pracovníkov podľa pracovnoprávných predpisov tým dotknutá nie je.

V súčasnosti je najviac diskutovaný problém v súvislosti s deliktou spôsobilosťou mládeže. V Českej republike je hranica trestnej zodpovednosti 15 rokov. Preto neexistuje adekvátny rozsah postihov pre mládež mladšiu ako 15 rokov. Nechcem sa príliš zmieňovať o štatistikách trestných činov spáchaných mladistvými, ale na uvedenie si závažnosti tohoto problému uvediem aspoň túto.:

„Deti vo veku do pätnástich rokov spáchali počas desiatich tohtoročných mesiacov 2696 trestných činov. Tisíc z nich majú na svedomí práve štrnásťroční. Štatistiky pripisujú mladistvým páchatelom jednu vraždu, ale celkom 580 násilných trestných činov. Z nich 183 spáchali štrnásťroční.“¹

S týmito informáciami sú oboznámení aj poslanci českého parlamentu, ktorí však zamietli nový trestný zákoník, ktorý okrem iného mal znížiť trestnú zodpovednosť na 14 rokov, keďže takto mladé osoby sú si plne vedomé svojich činov a ich následkov. Hoci podpora verejnosti zníženiu zodpovednosti dosiahla v roku 2005 rekordné čísla,

	1998	1999	2000	2005
Rozhodne áno	36	43	32	48
Skôr áno	34	35	31	37
Skôr nie	15	12	17	8
Rozhodne nie	6	4	7	3
Nevie	9	6	13	4

poslanci ho neprijali, kvôli výhradám k iným ustanoveniam (napr.: paragraf o tunelovaní). Hranicu 14 rokov v Európe prijali v Nemecku, Taliansku, Rakúsku či na Slovensku. Naopak hranica 15-tich rokov platí vo Švédsku, Nórsku i v Poľsku. K extrémom patrí Veľká Británia a Luxembursko s hranicou 10 resp. 17 rokov. (6) Postihy pre tieto skupiny obyvateľstva samozrejme nedosahujú výšku trestov pre dospelých. Najčastejšie ide o polovičný trest. Znížením hranice často dochádza k zníženiu počtu spáchaných trestných činov. Smutné je zistenie, že za kriminalitou mladistvých a najmä detí do 14 rokov stoja v relatívne veľkej miere ich rodičia. Práve oni by mali byť za trestné činy svojich detí zodpovedné a niest' následky. Je všeobecne známe, že zo všetkých živočíchov na svete je najzraniteľnejšie ľudské dieťa. A to nielen fyzicky, ale aj psychicky. Už nacisti zneužívali detskú myseľ a svojou propagandou im vštepovali vlastné myšlienky a názory. A boli to nacisti, ktorých Norimberský tribunál posielal jedného za druhým do väzenia, prípadne na smrť, nie deti. Rodičia sú za svoje deti zodpovedné, a ak nezvládajú situáciu, stále majú ešte možnosti, ako to vyriešiť. Nakoniec, je absurdné, aby spoločnosť trestala deti za činy, ku ktorým ich vlastne sama nabáda. Veď koľko násilia sa denne objavuje v médiách a nemožno sa čudovať, ak sa deti začnú správať ako ich vzory z obrazovky.

Deliktná spôsobilosť právnických osôb

Kým delikventom trestného činu môže byť iba fyzická osoba, správneho deliktu sa môže dopustiť aj právnická osoba. Procesná a hmotnoprávna úprava správnych deliktov právnických osôb je však veľmi nedokonalá. „Úprava foriem zodpovednosti vo vzťahu k zavineniu je zatiaľ chaotická a chýba jej logika. Tiež výška sankcií je chaotická.

Veľkým nedostatkom je tiež nemožnosť dosiahnuť preskúmanie správneho rozhodnutia súdom v tzv. úplnej jurisdikcii.“²

Deliktná spôsobilosť právnickej osoby je spojená s jej existenciou. Realizácia deliktnej spôsobilosti je možná len jedným spôsobom: právnu povinnosť musí porušiť fyzická osoba (napr.: v rámci štatutárneho orgánu) a porušenie sa pripíše právnickej osobe ako celku. Zamestnanci alebo zmocnenci ale musia plniť úlohy právnickej osoby v rámci jej špeciálnej právnej subjektivity. Inak je to považované za *exces* a chovanie preto viaže iba fyzické osoby. Trestná zodpovednosť nebola v kontinentálnej Európe uznávaná a vychádzala z princípu individualizácie viny a trestu. Ak je postihnutá právnická osoba ako celok (kolektívna zodpovednosť) je možné, že vina resp. dôsledky by postihli aj nevinných napríklad formou zníženia platu. Špeciálnym prípadom sú zamestnanci nastupujúci do zamestnania až po spáchaní deliktu. V posledných rokoch začína prevažovať druhá koncepcia, a to zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Dlhodobo je táto myšlienka prijímaná v Spojených štátoch a vo Veľkej Británii. Podľa holandského trestného zákonníka môže byť zodpovednosť rozdelená medzi osoby právnické a fyzické.

V Európskej únii sa v posledných rokoch čoraz viac hovorí o demonštratívnom zhrnutí sankcií, ktoré sú doporučené na trestanie právnických osôb. Požiadavky deliktnej zodpovednosti a na sankcionovanie právnických osôb sú obsiahnuté v mnohých medzinárodných dokumentoch Rady Európy, EÚ, ES či OSN, ako napr. Trestnoprávny dohovor o korupcii zo dňa 4.11.1998, Dohovor o potlačovaní a financovaní terorizmu zo dňa 9.12.1999 alebo aj

2. Protokol k Európskemu dohovoru o ochrane finančných záujmov ES čl. 4 odst. 1 , ktorý odporúča následné sankcie

- 1) zbavenie nároku na verejné dávky a subvencie
- 2) dočasné až trvalé vulúčenie z komerčných aktivít
- 3) súdny dohľad
- 4) likvidácia právnickej osoby

Často sa odporúčajú peňažné pokuty odstrašujúceho charakteru. Doterajšie právne nástroje, majúce slúžiť na ochranu spoločnosti pred protiprávnym konaním právnických osôb sú málo účinné a neplnia represívne ani preventívne funkcie. Novo navrhované dôraznejšie sankcie sa svojou závažnosťou prirovnávajú k sankciám ukladaným v trestnom súdnom konaní. Niektorí autori pomenovanie takýchto sankcií iným slovom ako *trest* považujú za *etiketný podvod* a za porušenie ústavných princípov právneho štátu. Ich názor je však v menšine a pokladaný za sporný. Trestná zodpovednosť je dnes samozrejmosťou v Holandsku, Belgicku, Francúzsku, Fínsku, Dánsku, Španielsku či v spomenutých USA a Veľkej Británii. Zodpovednosť neplatí pre všetky trestné činy, ale len za výslovne uvedené.

Trestanie mladistvých

V súvislosti s trestnou zodpovednosťou fyzických osôb rozdeľujeme zodpovednosť na absolútnu (stanovená dolná pevná hranica veku) a relatívnu (mentálne a psychické chápanie zmyslu konania - pričetnosť). Konanie nie je protiprávne ani v nasledujúcich prípadoch: Nutná obrana (§13 Tr.Z.), krajná núdza (§14 Tr.Z.), oprávnené použitie zbrane (§15 Tr.Z.). Kým pre dospelého nie je trestný čin podľa §3 odst.2 Tr.Z : Čin, ktorého stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť je *nepatrný*, aj keď vykazuje znaky trestného činu.

Pre mladistvého musí byť čin nebezpečný pre spoločnosť väčší než *malý*.

Opatrenia ukladané mladistvým sú výchovného, ochranného (vo zvláštnych zariadeniach, liečebných ústavoch – aj do 19 rokov) a trestného charakteru. Trestné opatrenia sú stanovené štátom a sú negatívnym hodnotením spáchaného činu.

Poznáme:

- 1) Obecne prospešné práce - 50- 200 hodín určených súdom §45 Tr.Z.
- 2) Peňažité opatrenia - ak získal alebo sa snažil získať majetkový prospech, od 1000 – 500 000 Kč , páchatel musí byť zárobkovo činný a žiť v určitých majetkových pomeroch §53-4 Tr.Z.
- 3) Prepadnutie vecí - vec musí mať súvislosť s trestným činom a patriť páchatelovi §55 Tr.Z.
- 4) Zákaz činnosti - na 1 –5 rokov , tiež v súvislosti s trestným činom §49 Tr.Z.
- 5) Vyhostenie - na 1-10 rokov alebo neurčito , ak páchatel nemá štátne občianstvo ani štatút uprchlíka §53 Tr.Z.
- 6) Podmienečné odsúdenie - ak počas skúšobnej doby viedol riadny život môže sa osvedčiť §58-60 Tr.Z.
- 7) Podmienečné odsúdenie k trestu odňatia slobody s dohľadom - skúšobná doba tiež na 1-5 rokov s dohľadom §60 Tr.Z.
- 8) Odňatie slobody - polovičná doba z trestu pre dospelých vykonávaný vo zvláštnych väzniciach alebo oddeleniach , po dovŕšení 18 rokov môže súd rozhodnúť o preložení do väznice pre ostatných s prísnejším režimom

Príčinami delikvencie mládeže sa budem zaoberať len v malej miere. Z tých najdôležitejších nutno spomenúť vzťahy v rodine, s tým súvisiace sociálne zabezpečenie a tiež prospech v škole. Práve prospech je hlavný indikátor delikvencie mládeže.

„ Ak sme dosiahnuté výsledky v školskej úspešnosti porovnali so správaním, ukázalo sa , že až z 94 percent delikventov, ktorí vykazovali zlý prospech, až 70 percent súčasne inklinovalo k poruchám správania.“³

Záver

Prácu by som ukončil zistením, že od roku 1990, teda prakticky ihneď po páde komunistického režimu vzrástol počet mladistvých páchatel'ov až o 100 percent a u detí dokonca o 160 percent. Namiesto tradičných majetkových trestných činov vyrástol počet násilných trestných činov. Naskytá sa teda otázka, či sa po znížení hranice trestnej zodpovednosti nezvýši počet mladších detí páchajúcich trestné činy ešte rýchlejšie ako k tomu smeruje naša doba.

Zoznam použitej literatúry

- 1 – Votruba, David. IDNES: Poslanci snížili trestní odpovědnost na 14 let [cit.2006-5-10]. Dostupné <http://zpravy.idnes.cz>
 - 2 – Prášková, H. Správní delikty právnických osob. Praha AUC – Iuridica, 1992.
 - 3 – Kačáni, V.- Mikloš, J. Rodina, výchova, delikvencia. Bratislava: Smena, 1975, s.33
- Hurdík J. Právnické osoby (Obecná právní charakteristika). Brno vydala MU v Brne, 2000
 - Madar,Z. a kol. Slovník českého práva. 3. Rozšířené a podstatně prepracované vydanie. Praha: Linde Praha, 2001
 - Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Brno : MU v Brne, 1996
 - Patloková, L. Problematika snížení trestní odpovědnosti. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000
 - Trestní odpovědnost dětí a mladistvích [cit.2006-5-14]. Dostupné z :<http://www.adam.cz>
 - Trestní Zákon. Praha: Nakladatel'stvo C.H. Beck, 2005
 - Občanský Zákoník. Praha: Nakladatel'stvo C.H. Beck , 2002